

Видатний вчений, педагог, учитель

(Пам'яті Ю. С. Асєєва)

На 88-му році життя після тривалої й виснажливої хвороби перестало битися серце видатного сучасного ученого-зодчого, одного з провідних науковців в галузі мистецтвознавства, історії архітектури, дослідника давньоруської архітектури, фахівця з охорони, реставрації та популяризації пам'яток національної культури, археолога Юрія Сергійовича Асєєва (1917–2005). Пішла від нас не лише яскрава талановита людина — зі смертю Ю.С. Асєєва обірвався зв'язок з минулою величчю епохи гуманізму, працелюбності й служіння своєму народові, епохою великих перетворень і перемог.

Немає жодної енциклопедії чи довідника з мистецтва та культури України, де б не згадувалося це звучне ім'я. Але надто стисло доносять скупі рядки яскраву й складну долю цієї особистості — нашого вчителя й наставника. Доки людина поруч, важко гідно поцінувати її значущість та самобутність. Коли ж її не стає — чи можна сповна визначити міру її впливу на хід подій та розвиток часу, оцінити межі загальної втрати? Кожна людина — при житті яскрава зірка, і, якщо вона згасає, світ мимоволі відчуває темряву. Юрій Сергійович являв собою цілу зоряну систему — настільки самобутною й різноплановою особистістю він був за життя, даруючи свої необмежені таланти оточуючим та учням.

Народився Юрій Сергійович 13 (26) грудня 1917 року в м. Києві у родині інженера-будівельника за фахом Сергія Васильовича Асєєва. Його дружина, Дяченко Ганна Михайлівна, мала філологічну освіту, а її рідний брат — Дмитро Михайлович Дяченко був відомим українським зодчим і вирішальним чином вплинув на майбутній вибір фаху своїм племінником. Іншим дядьком Ю.С. Асєєва був поет Микола Асєєв, чий вірші увійшли в свідомість юнака, стали запорукою його творчості. Юрій Сергійович зростав у колі національної інтелектуальної еліти: О. Вербицького, П. Альошина, багатьох видатних поетів, музикантів, акторів того часу, які збирались на квартирі П. Дяченка, де тоді мешкали й Асєєви. Архітектура та поезія сформували таланти майбутнього вченого — доктора архітектури (1972), професора (1973), заслуженого архітектора України (1991), лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки (1971), Почесного члена Академії архітектури України (1992) й почесного доктора НДІТІАМ (1996).

Як і більшість своїх однолітків, Юрій Сергійович в 1932–1935 рр. навчався в Київському будівельному технікумі, здобуваючи найпопулярнішу у той період професію. Вирішальною була на той час для Ю.С. Асєєва й зустріч з видатним вченим, дослідником давньоруської архітектури Іполітом Володиславовичем Моргилевським, а потім і наслідування його творчості. Дійсно, саме спілкування з Моргилевським визначило долю майбутнього вченого Асєєва: 1935 року він обирає професію зод-

чого, вступає до Київського інженерно-будівельного інституту, повний курс якого закінчив в перші дні Великої Вітчизняної війни — 7 липня 1941 року. А далі — як тисячі й тисячі молодих його сучасників — Юрій Сергійович перебуває у лавах Червоної армії, з рядів якої був демобілізований лише у 1944 році, коли перемога у війні була не за горами, а Батьківщина вимагала відновлення зруйнованого народного господарства, формування засад вітчизняної архітектурної науки.

Майже двадцять років, до 1963 року, Ю.С. Асеев — старший науковий співробітник Академії архітектури УРСР, вивчає національну спадщину, пише статті, видає перші свої книги. В липні 1948 року успішно захистив кандидатську дисертацію, 1950 року йому була присуджено науковий ступінь кандидата архітектури. З 1953 року він — на викладацькій роботі. Подальша його праця пов'язана з Національною академією образотворчого мистецтва і архітектури: з 1959 р. — доцент, 1961 — професор кафедри історії та теорії мистецтв. У 1966 році Ю.С. Асеев був призначений завідувачем цієї кафедри, а в 1976 — став проректором інституту з наукової роботи, в 1979 р. — виконував обов'язки ректора інституту.

У 1979 році стараннями Юрія Сергійовича на факультеті архітектури Київського державного художнього інституту була створена кафедра теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв з урахуванням вимог архітектурно-будівельної практики й потреб удосконалення теоретичних знань з теорії архітектури, історії всесвітнього й національного зодчества, поєднання різних видів образотворчого мистецтва з архітектурою. З дня заснування кафедри до 1993 року він очолював її, а з 1993 по 2000 рік плідно працював на ній, артистично й поетично викладаючи курс “Всесвітня історія архітектури”.

Юрій Сергійович Асеев є автором 19 монографій, серед яких: “Орнаменты Софии Киевской” (К., 1949), “Пам'ятки архітектури України” (К., 1954), “Древний Киев” (М., 1956), “Архитектура та її стилі” (К., 1967), “Мистецтво стародавнього Києва”, “Архитектура Київської Русі” (К., 1969), “Подорож в античний світ” (К., 1970), “Джерела. Мистецтво Київської Русі” (К., 1980), “Обриси стародавнього Києва”, “Мистецтво Київської Русі” (К., 1981), “Шедеври світової архітектури”, “Архитектура Древнего Киева” (К., 1982), “Стили в архитектуре Украины”, “Мистецтво Київської Русі” (К., 1989), “Профессия — архитектор” (К., 1991). Крім того, у творчому доробку вченого — величезна кількість статей і публікацій з актуальних проблем архітектури, містобудування і

культурології у фахових та періодичних виданнях України та за кордоном. Він є автором розділів фундаментальних праць: "Всеобщая история архитектуры" (т. 3, 1966), "Історія українського мистецтва" (тт. 1–6, 1966–1970) тощо. Ю.С. Асеев досліджував архітектуру Києва та Києво-Печерської Лаври. Коло його інтересів було величезним — його цікавили архітектура й живопис, культура й містобудування. І всі пошуки здійснені ним на високому науковому рівні.

Видатний вчений, останній з "могикан" минулого покинув цей світ, але залишив після себе безліч учнів, які нині успішно працюють в галузі теорії та історії архітектури й мистецтва, реставрації пам'яток, збереження національної історико-культурної спадщини, займаються реальним проектуванням. Усі вони зберігають світлу, щиру й вдячну пам'ять про Великого Поета Архітектури — Юрія Сергійовича Асеева.

Олександр Сєдак

Вона завжди була сучасною (Пам'яті Н. Б. Чмутіної)

На 92-му році життя, 9 листопада 2005 року, після тривалої хвороби зупинилося серце Наталії Борисівни Чмутіної, одного з провідних архітекторів і педагогів України. Архітектурні споруди, зведені за її проектами та під її керівництвом, є значним надбанням української архітектурної спадщини другої половини ХХ ст.

Народилась Наталія Борисівна 18 грудня 1912 року в м. Києві. Тут і здобула фах архітектора, навчаючись у 1930–1937 рр. на архітектурному факультеті Київського інженерно-будівельного інституту. 1947 року закінчила аспірантуру при Академії архітектури УРСР, захистила кандидатську дисертацію на тему "Міський показовий будинок запису актів громадянського стану у Києві".

Уже в перших проектах великих громадських споруд вона вирізнялася з-поміж інших неординарним архітектурно-просторовим та художньо-образним мисленням. Щастило їй на своїх співавторів, у колективі з якими довелося співпрацювати. Їй випало бути у складі творчої бригади відомого архітектора В. Заболотного, яка займалась проектуванням будинку Верховної Ради УРСР та відновленням її забудови 1948 року. Співпрацювала на інших об'єктах з архітекторами Д. Яблонським, В. Єлізаровим, М. Гречиною.

Споруди, зведені за проектами Н. Чмутіної, вирізняються сучасною архітектурно-конструктивною формою, чіткою логікою. Вона завжди приділяла неабияку увагу авторському нагляду за будівництвом, що сприяло досягненню високої якості. Великі громадські будівлі, споруджені за її проектами та за її участю у м. Києві й інших містах України, дістали